

**O'QUVCHILARNING SHAXSIY QADRIYATLARI TIZIMIDA
VATANPARVARLIK HISSINING O'RNI: PSIXOLOGIK YONDASHUV**

Yo'ldosheva Yulduz Ravshanovna

Osiyo xalqaro universiteti Psixologiya mutaxassisligi magistranti

Avezov O.R

Ilmiy rahbar: professor

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning shaxsiy qadriyatlari tizimida vatanparvarlik hissining tutgan o'rni psixologik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida vatanparvarlikning shaxs rivojidagi motivatsion, emotsional va ijtimoiy-psixologik jihatlari yoritilib, uning o'quvchilarda fuqarolik ongini, milliy o'zlikni anglash va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishdagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, shaxsiy qadriyatlar tizimining tarkibiy elementlari va ularning vatanparvarlik hissi bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslanadi. Maqolada ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarda vatanparvarlikni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari va samarali yo'llari yuzasidan xulosalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: vatanparvarlik hissi, shaxsiy qadriyatlar, o'quvchi shaxsi, psixologik yondashuv, milliy ong, fuqarolik mas'uliyati.

Аннотация: В статье с позиций психологического подхода анализируется место чувства патриотизма в системе личностных ценностей учащихся. В ходе исследования раскрываются мотивационные, эмоциональные и социально-психологические аспекты патриотизма, а также его роль в формировании гражданского сознания, национальной идентичности и социальной ответственности личности учащегося. Обоснована взаимосвязь компонентов системы личностных ценностей с чувством патриотизма. В заключении представлены психологические механизмы и эффективные пути формирования патриотических ценностей в образовательном процессе.

Ключевые слова: патриотизм, личностные ценности, личность учащегося, психологический подход, национальное сознание, гражданская ответственность.

Annotation: This article analyzes the role of patriotism within the system of students' personal values from a psychological perspective. The study examines the motivational, emotional, and socio-psychological aspects of patriotism and highlights its significance in shaping civic consciousness, national identity, and social responsibility among students. The interrelation between the components of the personal value system and patriotic feelings is scientifically substantiated. The article also identifies psychological mechanisms and effective approaches to fostering patriotism in the educational process.

Keywords: patriotism, personal values, student personality, psychological approach, national identity, civic responsibility.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonlari, axborot makonining kengayishi va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida yosh avlodning shaxs sifatida kamol topishi, uning qadriyatlar tizimi qanday shakllanayotgani masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Ayniqsa, o'quvchilar ongida milliy o'zlikni anglash, fuqarolik pozitsiyasi va jamiyat oldidagi mas'uliyat hissini rivojlantirishda vatanparvarlik tuyg'usining tutgan o'rne muhim psixologik-pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Chunki vatanparvarlik nafaqat ijtimoiy-ma'naviy qadriyat, balki shaxsning ichki motivatsion tizimi bilan bevosita bog'liq bo'lgan murakkab psixologik hodisadir.

Psixologiya fanida shaxsiy qadriyatlar tizimi inson xulq-atvori, qaror qabul qilishi va ijtimoiy moslashuvining asosiy determinantlaridan biri sifatida talqin etiladi. O'quvchilar davrida shakllanadigan ushbu qadriyatlar kelgusida shaxsning hayotiy yo'nalishini belgilab beruvchi muhim omil hisoblanadi. Shu jihatdan, vatanparvarlik hissining o'quvchilar shaxsiy qadriyatlar tizimidagi o'rne va ahamiyatini psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilish, uning tarkibiy komponentlari va shakllanish mexanizmlarini aniqlash ilmiy jihatdan asosli yondashuvni talab etadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida vatanparvarlik tarbiyasi ko'pincha ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar doirasida ko'rib chiqilayotgan bo'lsa-da, uning psixologik asoslari, xususan, shaxsiy ehtiyojlar, motivlar, emotsional tajribalar va ijtimoiy identifikatsiya jarayonlari bilan o'zaro bog'liqligi yetarli darajada chuqur o'rganilmayapti. Bu esa o'quvchilarda vatanparvarlik hissining barqaror va ongli qadriyat sifatida shakllanishiga to'sqinlik qiluvchi omillardan biri bo'lishi mumkin.

Shu munosabat bilan, mazkur maqolada o'quvchilarning shaxsiy qadriyatlari tizimida vatanparvarlik hissining o'rne psixologik yondashuv asosida tahlil qilinib, uning shaxs rivoji, ijtimoiy faollik va fuqarolik ongini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan yoritib beriladi. Tadqiqot natijalari ta'lim-tarbiya jarayonida vatanparvarlik tarbiyasini yanada samarali tashkil etish uchun psixologik asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatda yuz berayotgan ijtimoiy, madaniy va axborot jarayonlarining jadallashuvi yosh avlodning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy yo'nalishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli makonning kengayishi, global madaniyatning kuchayishi hamda turli g'oyaviy oqimlarning tezkor tarqalishi sharoitida o'quvchilarda milliy qadriyatlarga sodiqlik, Vatanga daxldorlik hissi va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish masalasi alohida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, vatanparvarlik hissining o'quvchilar shaxsiy qadriyatlari tizimidagi o'rne va barqarorligi psixologik nuqtayi nazardan chuqur o'rganishni talab qilmoqda.

Bugungi ta'lim amaliyotida vatanparvarlik tarbiyasi ko'pincha tashkiliy-ma'naviy tadbirlar doirasida amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, uning shaxs psixikasida qanday mexanizmlar orqali qaror topishi, individual ehtiyojlar va motivlar bilan qanday uyg'unlashishi masalalari yetarli darajada ilmiy asoslanmagan. Natijada vatanparvarlik ayrim hollarda tashqi ta'sirga bog'liq, vaziyatga moslashuvchan va barqaror bo'lmagan qadriyat sifatida shakllanib qolmoqda. Bu holat esa o'quvchilarning shaxsiy pozitsiyasi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik ongining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shaxsiy qadriyatlar tizimi o'quvchilarning xulq-atvori, ijtimoiy tanlovi va hayotiy maqsadlarini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Shu sababli vatanparvarlik hissini aynan qadriyatlar tizimi kontekstida tahlil qilish, uning emotsional, kognitiv va motivatsion komponentlarini aniqlash bugungi kun talabi hisoblanadi. Bu yondashuv vatanparvarlikni faqat mafkuraviy tushuncha sifatida emas, balki shaxsning ichki ehtiyoji va ongli tanlovi sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, ta'lim muassasalarida o'quvchilarning yosh va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etish zarurati tobora ortib bormoqda. Ushbu jihatdan mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, u o'quvchilarda vatanparvarlik hissining shakllanish jarayonini psixologik jihatdan asoslash, ta'lim-tarbiya jarayonida samarali psixologik mexanizmlardan foydalanish hamda tarbiyaviy faoliyatni ilmiy asosda takomillashtirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Psixologiya fanida shaxsiy qadriyatlar tizimi individning ijtimoiy muhitga munosabati, xulq-atvori va hayotiy maqsadlarini belgilovchi muhim ichki mexanizm sifatida talqin etiladi. Qadriyatlar shaxs tomonidan ongli ravishda qabul qilinadigan va ichki ehtiyojlar bilan uyg'unlashgan ijtimoiy-me'yoriy yo'nalishlar majmuasidir. O'quvchilar davrida shakllanadigan qadriyatlar tizimi shaxsning kelajakdagi ijtimoiy faolligi, fuqarolik pozitsiyasi va ma'naviy yo'nalishini belgilab beruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Nazariy yondashuvlarga ko'ra, shaxsiy qadriyatlar kognitiv (bilish), emotsional (his-tuyg'u) va motivatsion (harakatga undovchi) komponentlardan tashkil topadi. Ushbu komponentlarning uyg'unligi shaxsning ijtimoiy voqelikka bo'lgan munosabatini barqarorlashtiradi. Aynan shu tizimda vatanparvarlik hissi umumiy ma'naviy qadriyat sifatida muhim o'rin egallaydi va shaxsning jamiyat hamda davlat bilan identifikatsiyalashuvini ta'minlaydi.

Vatanparvarlik hissining psixologik mohiyati. Vatanparvarlik hissi psixologik jihatdan murakkab, ko'p qatlamli hodisa bo'lib, u shaxsning Vatan bilan bog'liq emotsional munosabati, ijtimoiy mas'uliyati va ongli tanlovini ifodalaydi. Psixologik nuqtayi nazardan vatanparvarlik shaxsda ijtimoiy identifikatsiya, tarixiy xotira va milliy o'zlikni anglash jarayonlari bilan chambarchas bog'liqdir. Bu hissiyot shaxsning nafaqat affektiv holatida, balki uning xulq-atvorida ham namoyon bo'ladi.

O'quvchilar yoshida vatanparvarlik hissi ko'proq emotsional asosga ega bo'lib, u ijtimoiy muhit, oila, ta'lim muassasasi va ommaviy axborot vositalari ta'siri ostida shakllanadi. Mazkur jarayonda taqlid, identifikatsiya va ijtimoiy o'rganish mexanizmlari muhim rol o'ynaydi. Agar vatanparvarlik shaxsiy qadriyat sifatida ichkilashtirilsa, u tashqi nazoratsiz ham shaxs xulq-atvorini boshqaruvchi barqaror omilga aylanadi.

O'quvchilar shaxsiy qadriyatlari tizimida vatanparvarlik hissining o'rni. Tahliliy nuqtayi nazardan, vatanparvarlik hissi o'quvchilar shaxsiy qadriyatlari tizimida markaziy integrativ qadriyat sifatida namoyon bo'ladi. U axloqiy mas'uliyat, ijtimoiy adolat, fuqarolik burchi va jamiyat manfaatlariga sodiqlik kabi qadriyatlar bilan uzviy bog'langan. Vatanparvarlikning shaxsiy qadriyat sifatida shakllanishi o'quvchining jamiyatdagi o'rnini anglashiga va o'zini muayyan ijtimoiy guruhning a'zosi sifatida his etishiga xizmat qiladi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik hissi yuqori darajada shakllangan o'quvchilarda ijtimoiy faollik, mas'uliyatli xulq-atvor va ijobiy fuqarolik pozitsiyasi ko'proq namoyon bo'ladi. Aksincha, qadriyatlar tizimi yetarlicha shakllanmagan shaxslarda

vatanparvarlik ko'pincha formal va vaziyatga bog'liq bo'lib qoladi. Bu holat shaxsning ijtimoiy moslashuvi va ma'naviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Vatanparvarlik hissini shakllantirishning psixologik mexanizmlari. O'quvchilarda vatanparvarlik hissini rivojlantirish jarayoni bir qator psixologik mexanizmlar orqali amalga oshadi. Jumladan, emotsional ta'sir mexanizmi orqali o'quvchilarda Vatan bilan bog'liq ijobiy his-tuyg'ular shakllantiriladi; kognitiv mexanizm orqali esa tarixiy bilimlar va milliy qadriyatlar ongli ravishda o'zlashtiriladi. Motivatsion mexanizm shaxsni ijtimoiy foydali faoliyatga undab, vatanparvarlikni amaliy xulq-atvor darajasiga olib chiqadi.

Ta'lim jarayonida mazkur mexanizmlarning uyg'un qo'llanilishi vatanparvarlik hissining shaxsiy qadriyat sifatida mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Psixologik yondashuv asosida tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyat o'quvchilarda vatanparvarlikni tashqi talab emas, balki ichki ehtiyoj va ongli tanlov sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Hozirgi davrda jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy munosabatlar va axborot makonining jadal rivojlanishi sharoitida o'quvchilarning shaxsiy qadriyatlari tizimi murakkab va ko'p omilli jarayon sifatida shakllanmoqda. Ushbu jarayonda vatanparvarlik hissining tutgan o'rni va uning barqaror qadriyat sifatida qaror topishi masalasi nafaqat pedagogik, balki psixologik jihatdan ham chuqur o'rganishni talab etadi. Chunki vatanparvarlikning yuzaki yoki formal shakllanishi o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatning yetarli darajada rivojlanmasligiga olib kelishi mumkin.

Mavzuni o'rganish zarurati, avvalo, vatanparvarlik hissining o'quvchilar shaxsiy qadriyatlari tizimida qanday o'rin egallashi, u qaysi psixologik mexanizmlar orqali shakllanishi va mustahkamlanishini aniqlash ehtiyojidan kelib chiqadi. Amaldagi tadqiqotlarda vatanparvarlik ko'proq ma'naviy-ma'rifiy yoki ijtimoiy-siyosiy nuqtayi nazardan tahlil qilinib, uning shaxs psixikasidagi motivatsion, emotsional va kognitiv asoslari yetarli darajada yoritilmagan. Bu esa ta'lim-tarbiya jarayonida mazkur hissiy qadriyatni rivojlantirishda ilmiy asoslangan yondashuvlarning yetishmasligiga sabab bo'lmoqda.

Shuningdek, o'quvchilarning yosh va individual psixologik xususiyatlari, ularning ehtiyojlari, qiziqishlari va ijtimoiy tajribasi vatanparvarlik hissining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois mazkur mavzuni o'rganish orqali vatanparvarlikni shaxsiy qadriyat sifatida rivojlantirishda yoshga mos, psixologik jihatdan samarali mexanizmlarni aniqlash imkoniyati yuzaga keladi. Bu esa ta'lim muassasalarida olib borilayotgan tarbiyaviy ishlarning mazmuni va shaklini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ongli tanlov va ijtimoiy faollikni rivojlantirishni asosiy vazifalardan biri sifatida belgilamoqda. Ushbu jarayonda vatanparvarlik hissini shaxsiy qadriyatlar tizimi bilan uyg'un holda shakllantirish o'quvchilarning fuqarolik ongini mustahkamlash, ijtimoiy barqarorlik va jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo'shadigan shaxslarni tarbiyalash imkonini beradi. Shu jihatdan, mazkur mavzuni psixologik yondashuv asosida o'rganish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ta'lim-tarbiya tizimida dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari o'quvchilarning shaxsiy qadriyatlari tizimida vatanparvarlik hissi muhim va integrativ psixologik qadriyat sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Vatanparvarlik nafaqat ma'naviy-axloqiy tushuncha, balki shaxsning ichki motivatsion

tuzilmasi, emotsional tajribasi va ijtimoiy yo'nalishini belgilovchi barqaror psixologik omil sifatida shakllanadi. Ushbu hissiyot o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, fuqarolik ongini rivojlantirish hamda jamiyat oldidagi mas'uliyatni chuqur his etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, vatanparvarlik hissining shaxsiy qadriyatlar tizimida mustahkam qaror topishi uning kognitiv, emotsional va motivatsion komponentlarining uyg'un rivojlanishiga bog'liqdir. Agar vatanparvarlik faqat tashqi talab yoki vaqtinchalik hissiy ta'sir natijasida shakllansa, u barqaror qadriyatga aylanmaydi. Aksincha, psixologik jihatdan asoslangan tarbiyaviy yondashuvlar orqali ichkilashtirilgan vatanparvarlik o'quvchining xulq-atvori va ijtimoiy faolligida izchil namoyon bo'ladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari o'quvchilarda vatanparvarlik hissini rivojlantirish jarayonida ularning yosh va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarurligini tasdiqlaydi. Ta'lim-tarbiya jarayonida psixologik mexanizmlarga tayangan holda tashkil etilgan faoliyat o'quvchilarda vatanparvarlikni ongli tanlov, shaxsiy ehtiyoj va ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'unlashgan qadriyat sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning shaxsiy qadriyatlari tizimida vatanparvarlik hissining o'rnini psixologik yondashuv asosida o'rganish nafaqat ilmiy-nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Mazkur yondashuv ta'lim muassasalarida vatanparvarlik tarbiyasini yanada samarali tashkil etish, fuqarolik ongiga ega, ijtimoiy faol va ma'naviy barkamol shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdurahmonov, F. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Alimuhamedov, R. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
3. Bo'riyev, B. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Davletshin, M. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2016.
5. G'oziyev, E. Shaxs kamoloti va tarbiya psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
6. Karimova, V. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
7. Mavlonova, R., Rahmonqulova, N. Ma'naviy-axloqiy tarbiya nazariyasi. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2020.
8. Musurmonova, O. Ta'lim jarayonida shaxs tarbiyasi. – Toshkent: Fan, 2017.
9. Nishonova, Z. O'quvchi shaxsining psixologik rivoji. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.